

Austatud lugeja!

Üks mu sõber, kes ei ole jurist, selgitas mulle hiljuti oma juurahuvi sellega, et nii hea on öelda „seadus ütleb nii“, sest sellega on võimalik lõpetada kõik vaidlused. Jah, minu protesti peale möönis ta, et seda argumenti on ta rakendanud juhul, kui vaidluses ei osale juriste. Sest juristide jaoks algabki vaidlus sellest kohast: mida see seadus siis ütleb? Ja harvad pole juhud, kus vastuseid sellele küsimusele on sama palju, kui on läheduses juriste.

Mis tingib sellise arvamuste paljususe? Kindlasti keel, mis võimaldab seadustes kirjapandust erinevalt aru saada. Aga ka elu ja õigussüsteemi keerukus. Kuid mitte ainult. Konkureerivad huvid on need, mis sunnivad otsima erinevaid lahendusi. Kui juristidel pole huvi ühe või teise lahenduse vastu, siis on nad sageli üpris üksmeelsed oma seisukohtades. Ehk tuleneb see siis ka mugavusest ja pealiskaudsusest, sest enamasti on just huvi see, mis sunnib loomult laiska inimest minema sügavuti.

Kliendil on huvi, et temale jääks õigus. Temal võib sellest oleneda väga palju: vabadus, hea nimi, omand, äritegevus, pereelu. Esindaja huvi ei ole objektiivselt võttes nii kaalukat laadi. Majanduslikus mõttes piirdub see esindajatasuga, mis paljudel juhtudel ei sõltu aetava asja tulemusest. Aga majanduslik huvi ei ole ainus mõõde. Iga esindaja tahab olla just selle poole eestkõneleja, kellele jääb õigus. Esindaja tahab võita. Isekus? Auahnus? Sport?

Kus üks võidab, seal paratamatult keegi teine kaotab. Väidetavalt on võit-kaotus lahendus juhtimisteoorias taandumas; selle asemel rõhutatakse võit-võit mõttelaadi olulisust. Ehkki kohtumenetlused pakuvad järjest rohkem erinevaid kokkuleppe võimalusi, on juuras see võit-kaotus mudel aeglane kaduma. Mõlemal poolel on ju lisaks nendele endile ja nende esindajatele võimas relv – õigus – ja sulaselge rumalus oleks sellises olukorras demilitariseeruda, kas pole? Eriti totter on see olukorras, kus relv on alles katsetamata – ehk on see nii võimas, et vaenlane lausa põgeneb lahinguväljalt? Et kohus, kuulanud ära sinu argumendiarsenali, teeb ilma pikemata lahendi sinu kasuks? Ja kui mitte see kohus, siis kõrgemalseisev või veel kõrgemal seisev? Mine tea. Selline teadmatus aga kokkuleppeid ei soosi.

Jah, see on see katsetamata relvade võlu ja valu. Ma ei ole originaalne, kui ütlen, et seaduste kirjutamisele ei eelne meil põhimõttelisi avalikke arutelusid, eelnõude seletuskirjad on jätkuvalt kõhnemad kui seadus ise, põhjalikke koolitusi napib, õpikud ja kommentaarid ilmuvad aastaid pärast seaduse vastuvõtmist, sama palju aega kulub esimeste Riigikohtu lahenditeni. Enne kui seisukohad kujuneda ja kinnistuda jõuavad, muutub seadus taas kord. Asjade loomulik käik üleminekuühiskonnas? Kindlasti. Aga kas me elame ikka veel üleminekuühiskonnas?

Nii et midagi pole imestada, kui arvamusi selle kohta, mida ütleb seadus, on sama palju kui juriste. Kui ma oleksin otsustaja raskes rollis, tahaksin ma kuulda niipalju eri arvamusi kui võimalik. Esindaja ei ole ju kohtus mitte selleks, et teha sporti, vaid selleks, et kohtunikku seaduse mõtteni jõudmisel aidata. Jah, kuni müüja ei anna jalgrattaga kaasa selle kokkupanemise juhendit, võib jupihunnikust rattani jõudmine olla aega- ja vaevanõudev tegevus. Aga huvitav ja võimalusterohke. Sest inimene on nutikas – ehk on tulemuseks parem ratas, kui see, mida konstruktor oma vaimusilmas nägi.

Katrin Prükk